Eurooppalainen Suomi ry
Siltasaarenkatu 4, 7. krs.
00530 Helsinki
es@eurooppalainensuomi.fi

Asiantuntijalausunto | Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta
VNS 7/2020 vp Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta
12.4.2021

YLEISTÄ

Eurooppalainen Suomi ry kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kantanaan seuraavaa.

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta tarjoaa kohtalaisen laajan kokonaiskuvan hallituksen lähivuosien EU-linjauksista. Se toimii hyvänä pohjana ja yhteiskunnallisen keskustelun syötteenä keväällä 2021 käynnistyvän ja ainakin vuoden mittaiseksi suunnitellun Euroopan tulevaisuuskonferenssin kansalliselle toteutukselle, johon sekä valtioneuvoston että eduskunnan on syytä sitoutua voimakkaasti.

Eurooppalainen Suomi pitää hyvänä ja kiittää valtioneuvoston EU-selonteossa ilmenevää sitoutunutta ja rakentavaa suhtautumista Euroopan unioniin. Suomen toimivaksi todetun EU-politiikan ydin saa valtioneuvoston selonteossa jatkoa. Suomi on tulevaisuudessakin integroitunut osa Euroopan unionia.

Samaan aikaan on todettava, että akuuttiin kriisinkestävyyteen voimakkaasti painottuva valtioneuvoston EU-selonteko sulkee ovet esimerkiksi Euroopan unionin perussopimusten muuttamiselta ja monilta muilta unionin toimintakykyä, rakenteita ja demokratiaa kehittäviltä ratkaisuilta. Euroopan unionin nykyisten valuvikojen paikkaaminen ja kriisinkestävyyden parantaminen on valtioneuvoston EU-selonteossa asetettu riittäväksi tavoitteeksi myös unionin pidemmän aikavälin kehitykselle. Tämä ei Eurooppalaisen Suomen mielestä ole riittävä lähtökohta pidemmän aikavälin tavoitteeksi.

Eurooppalaisen Suomen mielestä Suomen on suhtauduttava kunnianhimoisesti Euroopan unionin ja erityisesti sen globaalin roolin kehittämiseen. Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta on luonteeltaan sisäänpäin katsova ja määrittelee politiikkaa erilaisten uhkakuvien kautta. Niihin reagoimisen rinnalle tarvitaan ennakkoluuloton suomalainen visio Euroopan unionin tulevaisuudesta, jota ei rajoiteta ilman liian tiukkoja ennalta määriteltyjä reunaehtoja.

EUROOPPALAISET ARVOT

Euroopan unionin arvopohjaa ja eurooppalaista yhteiskuntamallia haastetaan niin ulkopuolelta kuin sisäisesti. Eurooppalainen Suomi kiittää valtioneuvoston selontekoa EU-politiikasta siitä, että se huomioi eurooppalaiset arvot kaiken yhteisen toiminnan perustana ja sitoutuu unionin arvopohjan puolustamiseen.

Suomen kannalta ajatus Euroopan unionista rauhanprojektina on nyt ja tulevaisuudessa keskeisen tärkeä asia, jota ei saa kuitata korulauseilla tai päästää hiipumaan. Oikeusvaltioperiaate ja Euroopan unionin arvopohja tarkoittavat vakautta ja turvaa niin yksilöille, yrityksille kuin yhteiskunnille laajemminkin.

Näihin samoihin arvoihin ja perusoikeuksiin lukeutuu myös vapaa liikkuvuus, joka erityisesti kuluneen pandemian aikana on kohdannut poikkeuksellisia kansallisia ja EU-tasolla asetettuja rajoituksia. Eurooppalainen Suomi pitää tärkeänä, että pandemian aikana tehdyistä poikkeuksellisista toimista ei muodostu ennakkotapausta ja tekosyytä mille, jotka syystä tai toisesta haluavat rajoittaa vapaata liikkuvuutta tulevaisuudessa.

Eurooppalaisen Suomen näkökulmasta toimet oikeusvaltion vahvistamiseksi ovat erittäin tervetulleita. Erityisen tärkeänä on rahoituskehykseen sisältyvä oikeusvaltiomekanismi, ja tämä onkin ollut yksi Suomen prioriteeteista EU:ssa. Komission rikkomusmenettelyt ovat myös johtaneet oikeusvaltioperiaatetta rikkovien uudistusten kumoamiseen, mutta silti uusia rikkomuksia tulee jatkuvasti. Rikkomusmenettelyt ovat tärkeä osa oikeusvaltioperiaatteen suojelemista, mutta kissa ja hiiri -tyylisten jatkuvien rikkomusmenettelyiden sijasta tulisi keskittyä rakenteellisiin uudistuksiin. Tässä tuleviin rahoituskehyksiin sisältyvä oikeusvaltiomekanismi on ensiarvoisen tärkeä työväline.

Eurooppalainen Suomi on kuitenkin huolissaan siitä, että oikeusvaltiomekanismin kaltaiset jo tehdyt päätökset nähdään riittävinä toimina pitkälle tulevaisuuteen, vaikka niiden vaikuttavuudesta ei ole vielä riittävästi näyttöä. Eurooppalainen Suomi toivottaa tervetulleeksi ajatuksen EU:n perusoikeuskirjan toimeenpanon tehostamisesta EU-tasolla ja kansallisesti sekä Euroopan unionin liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Istanbulin sopimukseen. Oikeusvaltioperiaatteella on oltava vahva kytkentä myös ihmisoikeuksiin.

EUROOPAN UNIONIN GLOBAALI ROOLI JA TURVALLISUUSYHTEISÖ

Euroopan unionista on kehitettävä nykyistä yhtenäisempi ja merkittävästi toimintakykyisempi ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimija. Tarvitsemme unionin, jolla on päättäväisyyttä ja kykyä toimia Kiinan, Yhdysvaltain, Venäjän ja Turkin rinnalla tasa-arvoisena toimijana ja vakautta lisäävänä globaalina voimana.

Eurooppalainen Suomi kannattaa määräenemmistöpäätöksentekoon siirtymistä Euroopan unionin ulkopolitiikassa. Lisäksi Eurooppalainen Suomi pitää erityisen tärkeänä unionin reagointi- ja päätöksentekokyvyn parantamista, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi Euroopan unionin oman pysyvän turvallisuusneuvoston perustamista tai korkean edustajan roolin selkiyttämistä ja vahvistamista nykyisestä.

Eurooppalainen Suomi kannattaa Euroopan unionin roolin kasvattamista esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien kaltaisissa kansainvälisissä yhteistyöjärjestöissä. Euroopan unionin tulisi olla YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen. Euroopan unionin ja Suomen turvallisuuden ja turvallisuusyhteistyön näkökulmasta NATO:n kanssa toteutettava yhteistyö on olennaista.

Eurooppalainen Suomi haluaa myös kiinnittää huomion niihin haasteisiin, joita Euroopan unionin ulkopoliittisen roolin ja toimivallan vahvistamisesta voi seurata kansallisesti Suomessa. Niistä yksi keskeisimmistä lienee tasavallan presidentin, valtioneuvoston ja Euroopan unionin ulkopoliittisten toimijoiden välisten valtasuhteiden ja päätöksentekojärjestyksen tarkastelu.

Agenda 2030

Eurooppalainen Suomi kannattaa lämpimästi selonteon kirjauksia kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmasta ja Pariisin ilmastosopimuksen toimeenpanosta. EU:n kehityspolitiikka ja toisaalta myös kauppapolitiikka on huomioitava aiempaa paremmin osana EU:n ulkosuhdetoimintaa erityisesti Afrikan maiden ja Afrikan unionin kanssa.

Muuttoliike

Eurooppalainen Suomi näkee laillisten maahanmuuttoväylien kehittämisen ja niiden saavutettavuuden tärkeinä ja hyödyllisinä tavoitteina, mutta jäsenmaat ovat 90-luvulta alkaen vähentäneet laillisia väyliä erityisesti pakolaisille ja siirtolaisille. Suuri osa Eurooppaan suuntautuvasta muuttoliikkeestä tulee juuri näistä ryhmistä. Laillisella maahanmuutolla on ehdottomasti tärkeä merkitys EU:n työvoima- ja osaamisvajeen vähentämisessä sekä kilpailukyvyn vahvistamisessa, mutta kriittisempi pääpaino tulee olla haastavan pakolais- ja siirtolaiskysymyksen ratkaisussa. Laillisten väylien kehittäminen näille ryhmille on tärkeä työväline laittoman maahanmuuton hallinnassa.

Kumppanuuksien luominen muuttoliikkeen lähtö- sekä kauttakulkumaiden kanssa on tärkeää, sillä näin voidaan parhaimmassa tapauksessa puuttua muuttoliikkeen perimmäisiin syihin sekä muuttoliikkeen

hallintaan. Kumppanuuksien sekä niiden perusteella tehtyjen sopimuksien perimmäisenä tarkoituksena on kuitenkin ollut pitää pakolaiset sekä siirtolaiset lähtömaissa, mutta etenkin kauttakulkumaissa. Tämä muodostaa riskin Euroopan turvallisuudelle, jos poliittiset suhteet kauttakulkumaihin (esim. Turkki, Libya, osin Venäjä) heikentyvät. Pahimmassa tapauksessa kauttakulkumaat voisivat painostaa EU:ta maassa olevien pakolaisten päästämisellä Eurooppaan.

EU tarvitsee nykyistä toimivammat turvapaikka- ja paluumenettelyt ja tämän takia Eurooppalainen Suomi suhtautuu suopeasti Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistamiseen. Paluumenettelyiden onnistuminen kuitenkin riippuu erittäin paljon palautusmaista. Palautuksien onnistumisprosentti on ollut hälyttävän alhaalla: esimerkiksi vuonna 2014 EU:n alueella kolmansien maiden kansalaisten palautuksista toteutettiin alle 40 prosenttia[1]. Tämä johtaa siihen, että kolmansien maiden kansalaisia jää pahimmassa tapauksessa elämään paperittomana unionin alueelle. Niin kauan kuin palautusten onnistunut toteuttaminen on epätodennäköistä, tulisi pääpaino olla paperittomien kansalaisten tilanteen hoitamisessa.

EU:n ulkosuhteet

Eurooppalainen Suomi katsoo, että Yhdysvaltain ja Kiinan väliset jännitteet syntyvät paitsi taloudellisen johtajuuden tavoittelusta myös ideologisesta vastakkainasettelusta. Euroopan unioni on liian pitkään ollut sinisilmäinen suhteessa Kiinan hiljaiseen (taloudelliseen) vaikutukseen, joka näyttäytyy esimerkiksi Balkanin alueella, Afrikassa ja osassa EU-jäsenmaita voimakkaana. Eurooppalainen Suomi katsoo, että EU:n ja Yhdysvaltain kumppanuuden edistäminen on paitsi Suomen kansallinen etu myös eurooppalaisen arvopohjan ylläpitämiseksi paras vaihtoehto.

EU:n Venäjä-politiikassa Suomen on haettava johtajuutta ja ylläpidettävä kaikissa yhteyksissä aloitettaan Pohjoisen ulottuvuuden politiikasta. Pakotepolitiikan ja jännitteiden kiristyessä Pohjoisen ulottuvuuden politiikka ja sen kumppanuuksien kautta toteutettava työ ovat lähes ainoita konkreettisen yhteistyön muotoja, joita Venäjän ja EU:n välillä enää harjoitetaan. Esimerkiksi tavoite Itämeren pelastamisesta ja puhdistamisesta näyttää mahdolliselta juuri Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuden toteuttaman työn kautta. Eurooppalainen Suomi pitää tämän yhteistyömuodon korostamista erittäin tärkeänä asiana, vaikka jakaakin selonteossa esitetyn EU:n venäjäpoliittisen linjan.

Yhdistyneen kuningaskunnan ja Euroopan unionin väliset suhteet tulevat vuosikymmeniä olemaan haastavat. Eurooppalainen Suomi pitää tärkeänä, että Suomi edistää rakentavaa suhtautumista ensimmäiseen ja toivottavasti viimeiseen unionista eronneeseen maahan myös tulevaisuudessa. Ovi Yhdistyneen Kuningaskunnan paluuseen unionin jäseneksi on pidettävä auki.

Eurooppalainen Suomi jakaa valtioneuvoston näkemyksen siitä, että Länsi-Balkan on Euroopalle strategisesti keskeinen alue. On ensiarvoisen tärkeää, että EU pysyy sitoutuneena Länsi-Balkanin maiden eurooppalaiseen perspektiiviin. Eurooppalainen Suomi näkee alueen sitomisen tiiviimmin osaksi Eurooppaa hyödylliseksi sekä Länsi-Balkanin että Euroopan vakauden kannalta. Euroopan unionin on pidettävä kiinni omista lupauksistaan jäsenyysprosessien edistämisestä aivan samalla tavalla kuin kandidaattimaiden on huolehdittava omista velvoitteistaan ja täytettävä jäsenyyden ehdot.

Eurooppalainen Suomi on huolestunut Euroopan unionin poliittisen linjan ailahtelusta suhteessa Turkkiin. Valtioneuvoston selonteossa esitetty linja suhteessa EU-Turkki-suhteisiin on oikeansuuntainen, mutta pelkkä huolestuneisuus ei riitä. On olemassa aito riski sille, että Turkin autoritäärinen kehitys jatkuu ja ajautuu yhä kauemmas eurooppalaista arvopohjasta ja demokratiasta.

NATO

Euroopan unioni on Suomelle ja kaikille jäsenmaille myös turvallisuusyhteisö, jonka merkitystä erityisesti NATOon kuulumattomat maat eivät saa aliarvioida. Eurooppalainen Suomi on kuitenkin

[1] Carrera, S. (2016) Implementation of EU Readmission Agreements. Cham: Springer.

huolissaan siitä, miten eri tavoin Euroopan unionin jäsenmaat tulkitsevat erityisesti keskinäisen avunannon lauseketta (SEU 42 (7) artikla) ja miten korostunut tämä kirjaus on kansallisessa poliittisessa keskustelussa.

KAUPPAPOLITIIKKA JA KILPAILUKYVYN VAHVISTAMINEN

Eurooppalainen Suomi tukee valtioneuvoston selonteossa EU-poliitikasta esitettyjä tavoitteita monenkeskisestä ja Maailman kauppajärjestöön perustuvasta kauppajärjestelmästä ja unionin roolista sen kehittäjänä ja puolustajana. Selonteossa kuvatut strategista autonomiaa koskevat linjaukset ovat perusteltuja ja kannatettavia.

Strategisesta autonomian käsitteen laajentuminen kauppapolitiikan puolelle, ja erityisesti Yhdysvaltain ja Kiinan välisten jännitteiden lisääntyminen kauppapolitiikassa pandemian aikana, ovat kuitenkin aiheuttaneet merkittäviäkin haasteita maailmankaupan pelisääntöjen noudattamiseen. Erityisesti Kiinan katsotaan pelaavan omilla säännöillään.

Eurooppalainen Suomi tarkastelee myös määräaikaista ja väliaikaiseksi tarkoitettua elpymisvälinettä, kaikkine puutteineen, osana kauppapoliittista ratkaisua, jolla pyritään turvaamaan unionin ja jäsenmaiden kilpailukyky. Tästä tulokulmasta tarkasteltuna Suomessa kansallisesti käyty keskustelu EU:n elpymisvälineestä on ajautunut eri suuntaan kuin suuressa osassa muita jäsenmaita. Yhdysvaltojen ja Kiinan käynnistämät elvytystoimet ovat mittakaavaltaan huomattavasti suuremmat ja unionin tarve rakenneuudistuksille on silmiinpistävä. Nettosaannoista käytävä kansallinen keskustelu jättää varjoonsa myös unionin ei-taloudelliset vaikutukset.

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta jättää vähemmälle huomiolle talous- ja rahaliiton ja pankkiunionin syventämisen, EU:n mahdolliset uudet tulonlähteet ja muut kehitysajatukset, joiden kautta vahvistetaan unionin kauppapoliittista asemaa ja kilpailukykyä. Näihin kysymyksiin on kuitenkin löydettävä vastaukset niin Euroopan unionin tasolla kuin kansallisesti.

Eurooppalainen Suomi muistuttaa unionin kauppapolitiikkaan kuuluvan keskeisesti myös sisämarkkinat, joiden pelisäännöt unohdettiin koronaviruspandemian seurauksena yhdessä vapaan liikkuvuuden kanssa. EU-jäsenmaat, Suomi mukaan luettuna, olivat erittäin heikosti valmistautuneita ja kykeneviä koordinoituun yhteistyöhön pandemian alussa. Rajoitusten purkamisen on tapahduttava yhteistyössä tai sisämarkkinat ja EU:n asema kauppapoliittisena toimijana voi olla uhattuna sisäisen kilpailun ja pelisääntöjen rikkomisen seurauksena. Paluu pandemiaa edeltävään tapaan toimia ei myöskään ole riittävä vastaus, vaan sisämarkkinoiden syventämistä on jatkettava ennakkoluulottomasti.

Euroopan unionin kriisinkestävyyden parantamisessa kauppapolitiikka ja sisämarkkinoiden toiminta ovat avainasemassa.

Kunnioittavasti,

Aku Aarva
toiminnanjohtaja
+358 41 432 6510
aku.aarva@eurooppalainensuomi.fi

Jesse Jääskeläinen
erityisasiantuntija
+358 40 542 0990
jesse.jaaskelainen@eurooppalainensuomi.fi